

LÍRICA GALAICOPORTUGUESA MEDIEVAL

Xavier Sierra Valentí

Doctor en Medicina

Llicenciat en Humanitats

Introducció

ENTRE els segles XII i XIV florí al quadrant nord-occidental de la Península Ibèrica una literatura lírica en llengua galaicoportuguesa.

Fou la primera poesia lírica dels regnes cristians peninsulars (prèviament havia sorgit la poesia lírica dels regnes musulmans, més antiga, que data del segle X).

La lírica galaicoportuguesa donà lloc a més de 2.000 cançons poètiques, compostes per uns 150 trobadors, i s'estengué pel nord peninsular, des de Galícia a Aragó, a excepció de Catalunya, on la poesia trobadoresca s'expressà sobretot en provençal¹.

1. Aspectes lingüístics

PER comprendre la importància que tingué la poesia galaica a l'Edat Mitjana, haurem de considerar primer la rellevància de la llengua en la qual fou escrita en aquell període històric.

El gallec o galaicoportuguès fou la llengua romànica més antiga de la Península Ibèrica, apareixent unes dècades abans que el català i molt abans que el castellà. Tenim indicis de formes incipients de gallec des del segle IX (*Doação a Igreja de Sozello*, 870, escrita en una barreja de gallec i llatí). La nova llengua romanç es formà bàsicament derivant del llatí ulterior (la forma parlada a la zona occidental de la península), si bé incorporà elements preromans del llenguatge dels *castrexos* (pobles cèltics que poblaren la *Gallaecia* entre els s. III a.C. i II d.C.), com *berce*, *bugallo*, *croio*; i alguns d'origen indoeuropeu: *amorodo*, *lastra*, *veiga*. També prengué alguns vocables d'arrel germànica, aportats pels sueus (s. V-VII), i que han deixat petja especialment en alguns patronímics (Gomariz, Guitiriz, Mondariz).

Després de la separació de Portugal, al s. XII, evolucionà en dues branques: el gallec i el portuguès, considerades avui variants diatòpiques diferenciades especialment en fonètica i ortografia.

La llengua galaicoportuguesa era la llengua pròpia dels regnes de Galícia i de Portugal i també es feia servir sovint com a llengua culta a la cort de la Corona de Castella i Lleó, on gran part de l'aristocràcia era gallega. El gallec fou un idioma internacional utilitzat per la diplomàcia al s. XIII.

El gallec no fou només emprat pels trobadors del país. També era una llengua utilitzada pels trobadors de fora de Galícia (Castella, Provença, Sicília...), essent una *llengua lírica* en tots els regnes cristians peninsulars excepte a Catalunya, on es feia servir el provençal.

2. Aspectes històrics

AL segle IV, la *Gallaecia* era una província romana que ocupava el quadrant nord-occidental de la península Ibèrica, estenent-se per un territori molt més ample que la Galícia actual.

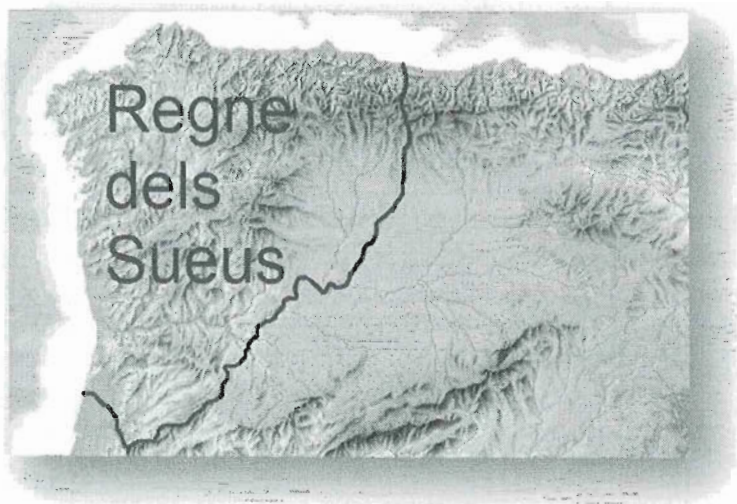
Hipotèticament, el seu nom derivava de l'antiga ciutat de Cale (actual Porto) d'on li vingué el nom de *Callaecia*.

s. IV. La *Gallaecia* o *Callaecia* romana

Durant el segle V, en plena decadència de l'Imperi Romà, diversos pobles bàrbars envaïren la península.

Els romans s'aliaren amb els sueus, un poble germànic, per tal que els ajudessin a expulsar els vàndals, que s'havien apoderat del sud i de l'occident de la península. Un cop aconseguida aquesta finalitat, els romans entregaren la *Gallaecia* als sueus com a recompensa, signant un *foedus* (410 circa)ⁱⁱ. Així es fundà el Regne dels Sueus, que en certa forma es pot considerar el primer estat independent després de l'Imperi Romà.

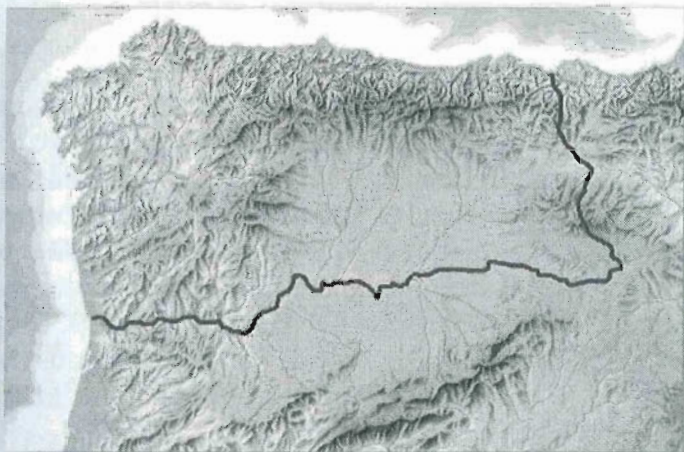
s. V-VII Primer territori independent després de la desmembrament de l'Imperi Romà: Regne dels Sueus.

Del s. VIII al s. X, Galícia fou un regne feudal, amb forts vincles amb Astúries i Lleó. Entre el 910 i el 914, Ordoni II governà amb el títol de rei. Més tard, Sanç I, expulsat de Lleó per Alfons IV, es refugià a Galícia i governà el territori fins el 929. A conseqüència de la repartició del regne entre els seus fills, efectuada per Ferran I (1063), Galícia correspongué a Garcia I de Galícia, que establí la capital a Ribadavia. El 1071 penetraren a Galícia els reis Alfons VI de Lleó i Sanç II de Castella i deposaren el seu germà Garcia I, que morí presoner el 1090. Alfons VI concedí Galícia, a títol de comtat, a la seva filla Urraca i al seu gendre Ramon de Borgonya. Al mateix temps cedí les terres del sud del Miño (comtat de Portugal) a la seva altra filla, Teresa, casada amb Enric de Borgonya.

L'arribada al tron d'Alfons VII, fill de Ramon de Borgonya i de la reina Urraca I de Lleó i nebot de Constança de Provença, unificà els regnes de Galícia, Lleó i Castella. Fou coronat rei de Galícia a la Catedral de Santiago de Compostel·la, designat rei

de Lleó a la mort de la seva mare i reconegut com a rei de Castella amb les Paus de Támara. La important dimensió del nou regne provocà que Alfons VII *l'Emperador*, es proclamés com a *Hispaniarum Totius Rex*.

El rei, però, havia nascut a Galícia, on també havia transcorregut la seva infantesa, i es rodejà d'una cort d'aristòcrates galaics. Per aquest motiu, l'idioma emprat a la cort lleonesa fou el gallec.

*s. XII - Alfons VII unifica els regnes de Galícia, Lleó i Castella.
El 1139 es produeix la separació de Portugal*

L'any 1139 es produí la independència de Portugal (probablement el seu nom derivava també de l'antiga Cale: *Porto Cale*).

La llengua galaicoportuguesa també era la pròpia d'aquest nou regne, que des d'aquest moment prengué una evolució lingüística amb personalitat pròpia.